

K humanismu vzdělávací soustavy

Rudolf Buchta

Řešení uvedeného problému pokládám za nejdůležitější úkol pedagogické teorie i praxe. Dosavadní absence humanismu na jednotlivých stupních vzdělávací soustavy způsobuje ve svých důsledcích zaostávání školství i celé společnosti. K aktivní činnosti nás vybízí řada varovných signálů: zvyšování kriminality, zločinnosti (dokonce dětské), násilí, hrozba drog i AIDS, devastace kultury, nebezpečí ekologických i dalších katastrof. K ohrožení společnosti nemůžeme být lhostejní, neboť náprava je vždy obtížnější a nákladnější než prevence, na překonání negativních jevů my všichni doplácíme.

Kvalifikovaný návod k celospolečenskému ovlivňování nacházíme u J. A. Komenského: „Náprava věcí lidských má začínat od nápravy škol“... „Celá naděje v lepší časy se soustřeďuje jen a jediné na správnou výchovu mládeže a tím na řádné řízení škol“... „a žádným jiným způsobem se nedá doba přivést k lepším mravům, než nápravou mládeže“.

Odkazu J. A. Komenského jsme však nemálo dlužni. Naše vzdělávací soustava dodnes v pořádku není, ačkoliv máme již 5. rok po listopadové revoluci. Demokratické školství 1. republiky není obnovováno. Diskuse ke školství se zaměřuje na otázky mnohdy jen druhořadé: školy státní nebo soukromé, centralizace nebo liberalizace? Pozornost centrálních orgánů se převážně soustřeďuje na řešení problémů finančních a majetkových, kdežto otázky filozofické, obsahové, metodické, organizační a jiné jsou opomíjeny.

Nejcennější hodnoty, které pronikaly tisíciletou historií naší země — humanita a demokracie — proklamované při obnově státní samostatnosti v r. 1918, nepřicházejí na pořad dne. MŠMT zveřejnilo sice k transformaci školství již 6 programů, v nichž jen velmi skromně vyjadřuje cíl školské politiky „postupně budovat humánní, demokratickou školu“. Tento obecný cíl však není dále rozpracován ani konkretizován.

Nelehký úkol však pochopili někteří ředitelé středních odborných učilišť a přistoupili k zřizování pětileté střední odborné školy. Nový směr střední odborné školy na učilištích při dalším rozvoji a podpoře může prakticky vyřešit leckteré náročné aspekty humanity v transformaci školství.

Humanismus ve školství neznamená jen taktní, ohleduplný a citlivý poměr k dětem v ZŠ. Nutně vyžaduje i odklad volby povolání o 2 roky, t. j. ze 14 na 16 roků, aby nebyly děti fyzicky i mentálně nevyspělé zapojovány na podnicích do odborného výcviku. Rozhodnutí pro určitý obor až v 16 letech s ukončením profesní přípravy v 18 letech. Humanismus nutně vyžaduje i změnu obsahu učebních plánů ve prospěch všeobecného humanitního vzdělání. Zatímco předměty odborné a technické zajišťují prudký rozvoj

techniky a přispívají i k nežádoucímu nadměrnému konzumnímu způsobu života, všeobecné předměty rozšiřují vědní obzor, prohlubují životní názor, orientují pozitivně jednání lidí ve shodě s kulturním vývojem k vyšším hodnotám.

Součástí humanitní orientace vzdělávací soustavy je péče o nejslabší skupinu mládeže ve věku 15–18 roků, která nestuduje na G, SOŠ ani na SOU. Je plně oprávněné uzákonit jednoduchou profesní a občanskou přípravu ve spolupráci s MPSV, aby tato mládež nebyla ponechána na pospas ulici, nebyla snadnou kořistí kriminality, drogových závislostí a jiných negativních jevů.

Splněním těchto požadavků docílíme spravedlivého rozdělování kulturních hodnot jednotlivým článkům vzdělávací soustavy. Poskytování všeobecného středního vzdělání výhradně G na úkor SOŠ by mohlo být považováno jako doklad elitářství, které však v programech odsuzuje i samo MŠMT.

Skutečná humanizace vzdělávací soustavy je nemyslitelná bez demokratizace a diferenciaci. Tyto hodnoty, vzájemně se podmiňující a doplňující, lze právem nazvat prioritami. Humanizace vzdělávací soustavy je nereálná bez její demokratizace stejně tak jako demokratizace školství je nereálná bez diferenciaci. Dosud nedořešeným problémem je přechod žáků 8.–9. tř. ZŠ do SŠ. Tento letitý úkol úspěšně vyřešíme diferenciací.

Odmítání středoškolského vzdělání, jak bylo běžné v minulých desetiletích, patří již nenávratně minulosti. Klíčem k demokratizaci středoškolského vzdělání nejsou bezvýhodné soukromé střední školy, ale denní pětiletá střední odborná škola na učilištích po 8. tř. ZŠ. Podmínky k zřízení má téměř každé SOU.

Jak potvrdilo jednání vládních činitelů, středoškolské vzdělání hradí plně stát. Tuto směrnicí vydal naší vládě i Ústavní soud. Vždyť je nedůstojné, aby rodiče hledali sponzory a platili školné za vzdělání dětí.

Nová kvalitní střední odborná škola odpovídá požadavkům tržního hospodářství. I sociálně slabé vrstvy obyvatelstva dají přednost státní střední odborné škole, která dá absolventům stejné perspektivy jako G. Rozhodnutí o volbě střední školy je ovlivněno rovněž uplatněním absolventů. Skutečnost, že 50% absolventů G nebývá přijato na VŠ a doplňuje si střední odborné vzdělání na SOŠ nebo SOU, vede k závěru, že tato cesta není racionální, ale je to zdoluhavá oklika a zbytečná ztráta času k praktickému uplatnění. Výhodnější pro řadu nadaných žáků ZŠ je přímá cesta v náročném studiu středního odborného školství, které umožňuje také přijetí na VŠ.

Diferencovaná výuka umožňuje dokonalou prostupnost, změnu hospodářského odvětví i změnu SŠ, neboť integračním pojítkem všech SŠ je všeobecné střední vzdělání. Pětiletá denní střední odborná škola garantuje vy-

učení, ukončené v 18 letech, a roční nástavbové studium podle potřeb podniku: provozní technik, mistr, obchodník podnikatel apod.

Všelidské hodnoty obsažené ve všeobecném humanitním vzdělání přispívají k duchovní a morální obrodě. Tu nejde jen o vědní poznatky, ale i o morálku člověka, kterou klade J. A. Komenský výš než vědomosti. Také T. G. Masaryk hovořil o slavné minulosti národa ve smyslu duchovním a mravním, přičemž měl na mysli dobu husitskou a reformační. S pravdivým výkladem dějin by měl být seznámen každý žák.

Konečným cílem humanizace je vytvoření humánní společnosti bez válek, ekologických katastrof, bez krizí duchovních a mravních, abychom dosáhli maximálního prodloužení života lidí na naší planetě. Tisícileté české kulturní a školské tradice mohou přispět k splnění tohoto ušlechtilého cíle.